

University of Groningen

Het burgerlijke proces in eersten aanleg

Lucas, Pieters

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1939

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Lucas, P. (1939). *Het burgerlijke proces in eersten aanleg*. Kluwer.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

INLEIDING.

Een goed wetboek van burgerlijke regtsvordering is van oneindig méér belang dan goede voorschriften van stellig regt. 1)

De wijzigingen, welke het Nederlandsche wetboek van burgerlijke rechtsvordering in den loop van zijn thans honderdjarig bestaan heeft ondergaan, zijn ongetwijfeld vele en belangrijke geweest; men denke bv. slechts aan de wetten van 7 Juli 1896 (Stbl. 103), 13 Juli 1907 (Stbl. 193), 22 Juni 1923 (Stbl. 280), 2 Juli 1934 (Stbl. 347), 5 Mei 1923 (Stbl. 189), 28 Juli 1924 (Stbl. 372), 3 December 1932 (Stbl. 575), 17 November 1933 (Stbl. 601), 3 December 1932 (Stbl. 577) en 9 December 1937 (Stbl. 208).

Hebben wij, mede ten gevolge van deze wijzigingen, nu inderdaad een „goed wetboek van burgerlijke regtsvordering” gekregen?

Eerstgenoemde wet, de lex Hartogh, bracht hoofdzakelijk slechts in zooverre verbetering dat de Eventualmaxime, concentratie van het verweer bij de conclusie van antwoord beoogend 2), er door werd ingevoerd, doch overigens veranderde zij onze civiele gedingvoering in werkelijkheid minder dan in wezen, immers de gewone behandeling van zaken welke deze wet afschafte bestond bij de meeste rechterlijke colleges in feite al reeds sinds vele jaren niet meer 3).

De wet van 13 Juli 1907 (Stbl. 193), die het aanzijn schonk aan de artt. 125a ev. Rv., verbeterde onze rechtspleging als geheel beschouwd ook niet noemenswaardig. In de eerste plaats niet omdat zij alleen betrekking heeft op de berechting van arbeidszaken, en in de tweede plaats niet aangezien zij tot tal van nieuwe moeilijkheden aanleiding heeft gegeven, nog afgezien hiervan dat het verzoekschrift waarmede deze zaken aanvangen en dat men

1) De Pinto (Handl., tweede ged. eerste stuk, Inleiding).

2) Deze concentratie is echter alleen t.a.v. de exceptieve verweermiddelen bereikt, niet t.a.v. die ten principale. Cf. Star Busmann (Hoofdst. 223) en de Hoofdstukken V en VI infra.

3) cf. De wet van 7 Juli 1896 (Hartogh en Cosman, pg. XV).

destijds als een belangrijke vereenvoudiging der procedure beschouwd heeft, in de practijk gebleken is zulks allerm minst te zijn 4).

De wetten van 22 Juni 1923 (Stbl. 280) 5) en 2 Juli 1934 (Stbl. 347) 6) brachten een verruiming van de mogelijkheid om bewijs door getuigen te leveren. De wijze waarop de getuigen gehoord worden is echter verre van onberispelijk, reeds hierom omdat in den regel niet het college, doch slechts één der rechters, een rechtercommissaris, den getuige hoort, zoodat het college derhalve slechts op een procesverbaal, hetwelk uiteraard vrijwel steeds onvolledig is, recht moet doen. Bovendien is deze regeling in strijd met het beginsel, onder meer neergelegd in art. 203 Rv., dat geen rechter over een zaak mag oordeelen waarvan hij als zoodanig de behandeling niet volledig heeft medegemaakt 7).

Van de mogelijkheid, den rechter in het nieuwe artikel 19a Rv. door de wet van 5 Mei 1923 (Stbl. 189) geschonken, om partijen persoonlijk voor zich te doen verschijnen tot het geven van inlichtingen, wordt voorts zelden gebruik gemaakt. Ten aanzien van de wet van 28 Juli 1924 (Stbl. 372), waarbij art. 143 Rv. in dier voege gewijzigd werd dat de rechter, ondanks eenstemmigheid bij de raadslieden der partijen betreffende het over en weer verleenen van uitstel om te concludeeren dit niettemin kan weigeren, teneinde zoodoende onredelijke vertraging van het geding te voorkomen, geldt al niet anders: men kan immers veilig constateeren dat ook op dit punt onze gedingvoering na in werking treding dezer wet in feite vrijwel niet veranderd is 8).

Dan de wet van 3 December 1932 (Stbl. 575) 9), waardoor bij alle rechtbanken naast de collegiale- ook de alleenrechtspraak in civiele zaken is ingevoerd. Dat ook door déze wet onze civiele rechtspleging in werkelijkheid vrijwel niet is beïnvloed blijkt wel hieruit, dat van het totaal aantal eindvonnissen, door de rechtbanken in de jaren 1934, 1935 en 1936 gewezen, slechts respectie-

4) cf. Meyers (De arbeidsovereenkomst, 3de druk, pg. 218), Van Creveld (Rechterl. Besliss. in zake de wet op de Arbeidsovereenkomst, XIX, pg. 103) en De Jong (ibidem IV, nos. 11 en 12).

5) Cf. Moltzer (Van bewijs in het algemeen en van schriftelijk bewijs, Belinfante 1904), Hamaker (R.M. 1906) en Houwing (WPNR nos. 1823, 1969/1970).

6) Cf. Cleveringa (NJB 1933, pg. 29) en het hoofdartikel waarmede de jaargang 1935 van het Ned. Jur. Blad aanvangt.

7) Hieromtrent nader in de Hoofdst. V en VI infra.

8) Coops (Grondtrekken, 3de druk, pg. 45) en Van Brakel (NJB 1935, pg. 26).

9) Cf. o.m. Van der Does de Willebois (NJB 1933, pg. 485).

velijk 2,5, 2,8 en 3,1 procent door de uni is geveld, terwijl in de jaren 1917/1933, toen ingevolge de achterstandwet van 27 September 1909 (Stbl. 324) reeds de gelegenheid bestond enkelvoudige kamers met Koninklijke Goedkeuring bij de rechtbanken in het leven te roepen, dit percentage zelfs nog geen één procent bedroeg.

De wet van 17 Nov. 1933 (Stbl. 601) vervolgens beteekent tot dusver de jongste stap op het gebied der inkrimping van het aantal onzer gerechten. Oorspronkelijk een gerechtshof voor elke provincie, 32 arrondissementsrechtbanken en 140 kantongerechten 10), is dit aantal door wetten van 10 November 1875 (Stbl. 204) 11), 22 Juni 1923 (Stbl. 277) 12) en 17 Nov. 1933 (Stbl. 601) 13) verminderd tot 5 gerechtshoven, 19 arrondissementsrechtbanken en 59 kantongerechten. Een vermindering, die den toch reeds grooten achterstand bij verschillende gerechten slechts heeft doen toenemen 14).

De wet van 3 Dec. 1932 (Stbl. 577) 15), die de verplichting van het openbaar ministerie om bij de rechtbanken en hoven als gevoegde partij in civilibus van conclusie te dienen in het algemeen tot een bevoegdheid maakte, kan niet anders dan als een verbetering beschouwd worden 16). Doch waarom deze verplichting in de cassatieprocedure behouden? Immers deze conclusies zijn óf wel nuttig, óf wel overbodig; zijn zij nuttig, dan behoude men haar, zijn zij dit nièt, dan schaffe men ze af, doch dan ook over de geheele linie 17).

De wet van 9 Dec. 1937 (Stbl. 208) tenslotte bracht ons bij de arrondissementsrechtbanken den alleensprekenden rolrechter 18). Een verbetering, doch een die alleen voor de rechtbankprocedure geldt, immers bij de hogere colleges blijft ook sindsdien de rolzitting voor het collége plaats vinden. Doch waarom het instituut der rolzitting, deze „dwaze vertooning” 19), niet geheel opgeheven?

10) v/d Honert (Handb. v/d Burg. Regtsvord., pg. 31).

11) Opheffing van de provinciale gerechtshoven en instelling van de thans bestaande.

12) Opheffing van de rechtbanken te Heerenveen en Zierikzee.

13) Opheffing van de rechtbanken te Tiel en Winschoten en van 39 kantongerechten.

14) Cf. NJB 1934, pg. 109, en Tysma (W 12 831).

15) Kruseman (W 12495 en 12505), Cnopius (W 12499), Versteeg (W 12500), Van Lier (W 12501) en Mees (W 12505).

16) Zoo ook Cleveringa (NJB 1932, pg. 525).

17) Hieromtrent nader in Hoofdstuk V C infra.

18) Cf. Van Laer, Van Gelderen, Mesritz, Kruseman, De Bie en Smits (in NJB 1936, pgs. 629, 630, 655, 688, 874 en 886) en Van Stipriaan Luiscius, Last en Stheeman (in W 12915, 12920 en 12921).

19) Van Bolhuis (Hand. Ned. Jur. Ver. 1907, dl. II, pg. 70).

Wanneer wij nu denken eenerzijds aan de vele ingrijpende wijzigingen, welke de maatschappij in de laatste honderd jaar heeft ondergaan, als daar zijn toename van bevolking, van verkeer 20), van handel, nijverheid en scheepvaart 21) — even zoovele factoren die aanleiding geven tot contact en dus tot conflicten der gemeenschapsleden — anderzijds aan de enkele, zoo juist terloops besproken, in de practijk vrijwel niets beteekenende, wijzigingen welke ons wetboek van burgerlijke rechtsvordering in diezelfde periode heeft ondergaan, dan is de conclusie alleszins gewettigd dat het huidige wetboek, hoe voortreffelijk dit misschien in het begin der vorige eeuw ook geweest moge zijn, in het licht van den tegenwoordigen tijd beschouwd ten eenenmale niet meer in staat is om zelfs aan de meest bescheiden eischen der justiciabelen te voldoen.

Een enkele maal wordt dit nog wel eens in twijfel getrokken, wordt betoogd, dat ons wetboek nog zoo slecht niet is. Wie zoo redeneert, is stellig een jurist! De justiciabelen daarentegen blijken reeds sinds vele jaren hun vertrouwen in de civiele rechtspraak te hebben verloren 22).

In het bijzonder van de zijde van den handel pleegt vernietigende critiek op onze rechtspleging geleverd te worden 23). Een critiek, die maar al te gegrond is, getuige bv. de cijfers door de Arnhemsche Kamer van Koophandel en Fabrieken in het jaar 1924 (n. a. v. een enquête onder een 900-tal in het handelsregister ingeschreven

20) Men denke slechts aan het verkeer per (vracht)auto, per trein, per vliegmaschine, per stoomboot, alles in de vorige eeuw nog goeddeels onbekend, en aan de diensvolgens duizenden malen grooter geworden kansen op botsing van belangen.

21) Rotterdamsche Waterweg, Noordzeekanaal, Twente—Rijnkanaal, alle in het begin der vorige eeuw nog niet gegraven.

22) Zoo ook Polenaar (NJB 1932, pg. 17, die spreekt van „legio klachten”), Nolen (ibidem, pag. 783), Van Hinlopen Labberton (Hand. NJV 1933, dl. II, pg. 58), Star Busmann (Inaugureele rede Utrecht 10 October 1917, pg. 24), Drucker (RM 1914, pg. 364), Marx (NJB 1932, pg. 481 en Themis 1933, pg. 182), De Jong (Recht. Besliss. Arbeidsov. IV, nos. 11/12), Hartzfeld (W 12536), Kolff (W 12546), Kruseman (W 12566 en 12567), De Vrieze (W 12550), De Hartog (NJB 1933, pg. 24), Blom (WPNR 3469 en NJB 1936, pg. 585) en Coopman (NJB 1936, pg. 553).

23) Zoo schreef de Heer U. G. Schilthuis in De Opbouw (eerste jaarg., pg. 779): „Een hoofdbezwaar voor den handel is, dat recht gesproken wordt naar verouderde wetboeken. Wijzigingen en aanvullingen, geleidelijk aangebracht, hebben met deze en andere leemten geen of onvoldoende rekening gehouden en uitspraken in handelsprocessen doen den rechtzoekenden handelaren, wanneer zij genoodzaakt zijn langs dien weg hun recht te trachten te verkrijgen, dikwijls de haren te berge rijzen, soms door de zonderlinge vonnissen, veelal door de averechtsche motiveering... In meerdere mate dan in andere zaken zijn de vonnissen in handelszaken niet veel meer dan een loterij.”

zakenlieden gehouden) gepubliceerd 24): een zeer belangrijk bedrag aan uitstaande vorderingen moet door den handeldrijvenden middenstand telkenjare als oninbaar worden afgeschreven, omdat de toegangsweg tot den rechter te lang, te duur en te gevaarlijk geacht wordt. Eenige jaren later, in 1932, constateerde diezelfde Kamer ten overvloede, dat de enkele voorziening, in de laatste jaren door de Regeering te dezer zake getroffen, geen verbetering van eenige beteekenis gebracht heeft.

Men wil de overheidsrechtspraak niet, men is bevreesd voor den langen duur van een procedure. „Elke oplossing is beter dan jarenlang te moeten procederen” ligt in den volksmond bestorven 25). Vandaar ook de toename der arbitrage 26), het desbewust uit den weg gaan voor de overheidsrechtspraak. En het zijn werkelijk niet alleen de justiciabelen die reeds sinds langen tijd hun vertrouwen aan deze officieele rechtspraak hebben ontzegd, neen, ook de Staat zélf blijkt aan arbitrage de voorkeur te geven boven de door hem zelf geschapen rechtspraak: in de Algemeene Voorschriften van het Departement van Waterstaat ontbreekt, zoodra een aanbestedingscontract wordt opgemaakt, immers nooit een arbitrageclausule 27)! En bepaalt niet artikel 28 der Nederlandsche Zuivelcentrale: „alle rechtsgeschillen tusschen de Centrale eenerzijds en een of meer georganiseerden anderzijds, waaronder begrepen geschillen ontstaan doordat een georganiseerde een tegen hem gewezen tuchtrechtelijke uitspraak als niet bindend bestrijdt of daaraan niet voldoet, zoomede die tusschen organen der Centrale onderling, worden in hoogste instantie beslist door een scheidsman of scheidslieden, als bedoeld in art. 620 van het wetboek van burgerlijke rechtsvordering”? Gelijksortige bepalingen zijn trouwens ook opgenomen voor de Provinciale Landbouw-Crisis-Organisaties, voor de Ned. Meelcentrale, voor de Veehouderij-centrale, voor de Groenten- en Fruitcentrale, voor de Sierteeltcentrale, voor de Ned. Centrale voor eieren en pluimvee, voor de Visscherijcentrale en voor de Turfcentrale. Werkelijk geen bewijs, dat de Overheid van de voortreffelijkheid en doelmatigheid van eigen rechtspraak zelve bijzonder overtuigd is!

24) Feiten, Cijfers en Data (uitgave van de genoemde K. v. K.), Van Brakel en Parser (NJB 1926, pgs. 49, 68 en 101) en Goldschmidt (NJB 1935, pg. 658).

25) Stoop (NJB 1932, pg. 460).

26) Cf. Nolen (NJB 1932, pg. 783) en Wijnveld (NJB 1934, pg. 354 ev.).

27) Wijnveld t.a.p.

Nogmaals, men wénst de overheidsrechtspraak niet meer, tracht haar door het opnemen van arbitrageclausules, door instelling van vaste scheidsgerichten of door oprichting van bijzondere vereenigingen als het Nederlandsche Arbitrage-Bureau te ontloopen en geeft overigens zijn goed recht liever prijs, dan dat men er een langen, onzekeren en kostbaren rechtstrijd aan waagt.

Vandaar, dat dringend naar middelen ter verbetering van onze civiele procedure dient te worden uitgezien. Doch waar die te vinden?

Dezelfde vraag, welke de ontwerpers van ons wetboek zich destijds bij de samenstelling daarvan gesteld hebben, getuige de navolgende woorden van het lid der commissie van redactie voor de nationale wetgeving Barthélémy, gesproken bij de opening der beraadslagingen over het wetboek van burgerlijke rechtsvordering in de zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal op 6 Februari 1828 28):

„Doch wáár dit (sc. voorbeeld van een andere wetgeving ter navolging) te vinden?

In Duitschland? Welke vorderingen die natie ook in de wetenschappen moge gemaakt hebben, zoo is het echter twijfelachtig of men daar nú reeds voorbeelden van wetgeving zoude kunnen vinden. Dat land is nog grootendeels aan kanselarijen onderworpen, meer op een militairen dan burgerlijken leest geschoeid.

In Engeland? Maar herinnert men zich niet hetgeen de beroemde Peel, in eene der laatste zittingen van het Parlement, zeide omtrent de pogingen welke hij voor had in het werk te stellen om aan zijn land een verzameling van deszelfs wetten te geven? Is het niet algemeen bekend, dat dit rijk als het ware beheerscht wordt door eene rechtsgeleerdheid, wier aanwezen afhangt van het geheugen der rechtsgeleerden en voorsnog niet meer dan een bajert ter ontwarring oplevert?”

Het voorbeeld van vreemde wetgeving, dat de samenstellers van ons wetboek tenslotte wél gevolgd hebben, is dat van den Franschen Code de Procédure en, op een enkel punt (art. 19 Rv.), het wetboek van rechtspleging voor het kanton Genève. Doch overigens heeft men bij geen enkele ándere vreemde wetgeving naar middelen ter verbetering van onze civiele procedure gezocht.

Was deze houding te rechtvaardigen?

Wellicht destijds, toen de codificatie van het burgerlijk procesrecht ook elders nog niet zoover gevorderd was als thans, een honderd jaar later, het geval is. Niettemin had men ook toen reeds

28) Deze in het Fransch uitgesproken rede is te vinden bij Noordziek (Geschiedenis der beraadslagingen gevoerd in de Kamers der Staten-Generaal over het ontwerp wetboek van burgerlijke regtspleging, pg. 2 e.v.); de in den tekst geciteerde vertaling is van Van den Honert (Handb., pg. 150).

méér profijt van vreemde wetgeving kunnen trekken dan men gedaan heeft. Dat de commissie van redactie voor de nationale wetgeving niet op ruimer schaal dan alleen door opname van art. 19 Rv. het wetboek voor het kanton Genève ter navolging had gekozen, werd door den heer Barthélémy terloops hiermede verdedigd, dat zij zulks wél gedaan zoude hebben wanneer laatstgenoemd wetboek niet voor een kleinen Staat als Genève, doch voor „een grooten Staat ingerigt geweest ware”.

De afgevaardigde Beelaerts van Blokland, eveneens lid der commissie, was het met deze zienswijze echter niet eens en gaf als zijn meening te kennen, dat hij persoonlijk zich niet zoude hebben laten weerhouden door de bedenking, dat dat wetboek voor een kleinen Staat gemaakt was, in bevolking nauwelijks gelijk staande met één van onze arrondissementen: „want zoodanige bedenking zou op zijn best genomen toepasselijk kunnen zijn op de regts-gedingen voor den Hoogen Raad; maar in die, welke voor de arrondissementsrechtbanken en kantongerechten gebragt worden, zou hetgeen waar, goed en doelmatig is voor één arrondissement, óók waar, goed en doelmatig zijn voor honderd.” 29).

De toenmalige minister van justitie, Mr. Cornelis Felix van Maanen, stond zelfs op het standpunt, dat het reeds destijds zeer goed mogelijk ware geweest profijt te trekken van ándere dan uitsluitend de Fransche en de Geneefsche wetgeving 30):

„In het algemeen hulde doende aan de wijze van beschouwing van den arbeid der Commissie, door den eersten spreker (Barthélémy) voorgedragen, ben ik het — doch ik zeg dit slechts als mijne eigen persoonlijke meening — niet zoo ruimschoots eens met het gevoelen van dien spreker, dat het onmogelijk zoude geweest zijn om elders bouwstoffen tot samenstelling van dit wetboek te vinden, dan waar men die nú gezocht heeft; mijne overtuiging is daaromtrent geheel anders.

Men zoude met vrucht van eenige vreemde wetboeken en ook van planten op éigen grond gewassen, daartoe hebben kunnen partij trekken. Waarom ook niet vele wetenschappelijke verhandelingen over dit onderwerp geraadpleegd? Ik geloof, dat dit alles niet zoo geheel te verwerpen geweest ware.”

De vraag, of het reeds toen mogelijk geweest ware om van andere, dan uitsluitend de Fransche en Geneefsche wetgeving, bij het zoeken naar middelen ter verbetering van onze civiele rechtspleging profijt te trekken, kan hier gevoeglijk in het midden worden gelaten. Tháns, een honderd jaar later, nu onze burgerlijke rechtspleging

29) Noordziek t.a.p., pgs. 46/47.

30) Noordziek t.a.p., pg. 76/77.

wederom zoo uitermate dringend verbetering behoeft, nu wij bv. het procesrecht in Oostenrijk, in Engeland en in Italië hebben kunnen bestudeeren en dit ook hier te lande in den loop der jaren een geheel eigen richting heeft ingeslagen, daarbij aanmerkelijk afwijkend van den Franschen Code de Procédure gelijk die oorspronkelijk luidde, thans echter is het stellig wél mogelijk om met vrucht van eenige andere wetboeken dan alleen laatstgenoemd profijt te trekken.

Vandaar dat wij in de volgende hoofdstukken achtereenvolgens de wijze zullen bespreken, waarop de civiele procedure in eersten aanleg voor de Oostenrijksche Landesgerichte, de Engelsche King's Bench Division, de Italiaansche Tribunale, de Fransche Tribunaux civils d'arrondissement en de Nederlandsche rechtbanken gevoerd wordt, met als slot een hoofdstuk betreffende de wijze, waarop m. i. eenerzijds procedures in belangrijke mate voorkomen kunnen worden, anderzijds op meer bevredigende wijze dan thans kunnen verlopen.

Een enkel woord nog aangaande de keuze der onderscheidene processtelsels: dat wél de Oostenrijksche, doch niét de Deutsche Zivilprozessordnung als onderwerp van nadere bestudeering is genomen, is een gevolg van de overweging dat het, gezien de omstandigheid dat het Oostenrijksche en Deutsche procesrecht in groote lijnen overeenstemmen, derhalve weinig zin had beide stelsels naast elkander te bespreken. Hiervan uitgaande diende dus tusschen een bespreking van de Oostenrijksche en een van de Deutsche Zivilprozessordnung een keuze gemaakt te worden.

Dat deze op de Oostenrijksche Prozessordnung gevallen is behoeft, wanneer men bedenkt dat reeds vóórdát het voormalige Oostenrijk tot Ostmark van het Deutsche Rijk werd, algemeen en wel in het bijzonder juist in Deutsche rechtsgeleerde kringen de waarde der Oostenrijksche Prozessordnung wetenschappelijk hooger werd aangeslagen dan die der Deutsche, geen verwondering te wekken. Bovendien is juist van de Oostenrijksche Zivilprozessordnung een duidelijk merkbare invloed uitgegaan op vele, in lateren tijd in andere landen opgestelde, wetsontwerpen.

De hier gemaakte keuze t. a. v. de Oostenrijksche Zivilprozessordnung is dus zeker gerechtvaardigd. Trouwens dit geldt ook voor de overige processtelsels, zoo voor het Engelsche met zijn sterk van de continentale afwijkende procedure, waarover in Nederlandsche kringen in het algemeen stellig te weinig bekend is en aandacht

wordt geschonken, alsmede voor het Italiaansche procesrecht 31), dat onder de continentale rechten eveneens een geheel eigene plaats inneemt.

Wat het Fransche recht betreft, zoo had ik mij aanvankelijk voorgesteld een schets daarvan te geven, gelijk het heden ten dage, o. m. ingevolge een decreet van 30 October 1935, is geworden. Bij nader inzien heb ik aan dit voornemen echter geen gevolg gegeven en mij tot een schets bepaald gelijk dit procesrecht gold in de jaren 1828/1838, dus op het tijdstip waarop de Code de Procédure tot richtsnoer voor ons wetboek van burgerlijke regtsvordering werd uitverkoren. Dit had het voordeel, dat ik in het vijfde hoofdstuk, als gezegd aan het Nederlandsche procesrecht gewijd, niet in herhaling behoefde te vervallen bij de bespreking van ons wetboek, gelijk dat vóór de lex Hartogh luidde, doch waar noodig naar het voorgaande hoofdstuk kon verwijzen. De wijzigingen, na 1838 in den Code de Procédure aangebracht, zijn in laatstgenoemd hoofdstuk, voor zoover van belang, in noten vermeld.

Tenslotte dient te worden opgemerkt, dat wij ons in het navolgende alleen met het civiele proces in eersten aanleg bezig zullen houden, voor zoover dit met onze rechtbankprocedure, de procedure voor den „gewonen” rechter dus, valt te vergelijken. Een bespreking van de rechtsmiddelen valt derhalve buiten dit bestek.

31) Wanneer in het navolgende gesproken wordt over het Italiaansche procesrecht, wordt daarmede bedoeld het ontwerp-Carnelutti.